

ÅRSSKRIFT

2010

NØRREBRO
LOKALHISTORISKE
FORENING OG ARKIV

Udgivet af:
**NØRREBRO LOKALHISTORISKE
FORENING OG ARKIV**

Nr. 24, februar 2011
ISSN: 1902-0422

Redaktion:
Foreningens bestyrelse.

Adresse:
Biblioteket Blågården,
Blågårds Plads 5,
2200 København N.

Telefon:
35 37 82 00

Foreningens bestyrelse:

Formand:
Karsten Skytte Jensen
22 92 14 05

Næstformand:
Anja Sandreid
26 15 83 60

Kasserer:
Ingrid Bøvith

Bestyrelsesmedlem:
Tonny Svanekiær

Bestyrelsesmedlem:
Vivi Christensen

Bestyrelsesmedlem:
John Dickov

Nørrebro Lokalhistoriske Forening og Arkiv kan træffes den første mandag i måneden på Biblioteket Blågården mellem kl. 17-19, eller efter aftale, undtagen i juli og august måned, hvor vi holder sommerferie.

I øvrigt kan man henvende sig i bibliotekets åbningstider:

Mandag-torsdag kl. 10-19
Fredag kl. 13-17
Lørdag 1.4-30.9 kl. 10-14
Lørdag 1.10-31.3 kl. 11-15

E-mail:
info@noerrebrolokalhistorie.dk

Hjemmeside:
www.noerrebrolokalhistorie.dk

Forsidebillede:
Nørrebrogade ved Fælledvej (th.), postkortfoto omkring 1910. Hjørneejendommen til højre med tårnet blev opført 1897. Ejendommen kaldtes, uvist af hvilken grund, for "Nordborg". Ved det lave hus til venstre opførtes senere den katolske Sakramentskirke, som blev indviet i 1917.

Årsberetning 2010

Af Karsten Skytte Jensen

Foreningen/bestyrelsen

På generalforsamlingen den 16. marts var Vivi Christensen og Karsten Skytte Jensen på valg til bestyrelsen. De var begge villige til genvalg og blev valgt for en to-årig periode. Pernille Grouleff Poulsen var ligeledes på valg, men ønskede ikke genvalg. Formanden takkede Pernille for hendes store engagement og arbejdsindsats gennem 8 år i bestyrelsen. Anja Sandreid blev forslået som nyt bestyrelsesmedlem og efterfølgende valgt.

Else Roos blev genvalgt som revisor. Det samme blev revisorsuppleanten Lis Melander.

Siden sidste generalforsamling har der været afholdt ialt 7 bestyrelsesmøder.

Gennem 2010 har medlemstallet været stabilt. Pr. 1. januar 2011 havde vi 132 medlemmer. Vi er taknemmelige for vore trofaste medlemmers støtte og håber at der også fremover, ved god omtale af foreningens aktiviteter, vil blive en god tilgang af nye medlemmer.

Arrangementer og aktiviteter

Den 27. februar var vi på rundvisning i Politihistorisk Museum. Guiden gav os et interessant og levende indblik i politiets arbejde gennem tiden og vi sluttede

af med at høre om nogle uhyggelige og makabre mordsager. Alt i alt en udbytterig eftermiddag for de 25 deltagere. Vi havde desuden lejlighed til at se et power-point show med billeder fra det gamle Nørrebro. Billederne var stillet til rådighed for Politimuseet af vores forening i anledning af Fælledvejens politistations 125 års jubilæum.

Den 6. maj deltog vi i et arrangement i Lygten Station med John Nielsen, der har haft sin gang på Lygten Station siden begyndelsen af 1960'erne og har taget en masse fotos fra den tid. Billedforedraget var arrangeret af Lokalhistorisk Selskab for Brønshøj, Husum og Utterslev.

Den 29. maj havde Karsten Skytte Jensen en byvandring på Indre Nørrebro for en gruppe tidligere elever fra Sjællands-gades skole.

Den 31. maj fortalte Uwe Brodersen og Karsten Skytte Jensen historier og anekdoter fra det gamle Nørrebro for en propfyldt Stefanskirke. Foredragets tema var: "Latriner og kloaker på Nørrebro".

Den 4. og 5. september deltog vi for 10. gang i Kulturelle Markedsdage i Nørrebro-parken. Foruden postkort, plakater og bøger, kunne vi i år præsentere en lokal-

historisk kalender for 2011, som vi solgte på Markedsdagene med rabat. Vejret var fint og der var god søgning til vores bod, hvor mange så vores plancheudstilling og fik en kop kaffe og en lokalhistorisk snak.

Den 12. september havde vi en arkitektonisk byvandring med historikeren Nina Søndergaard, der viste rundt og fortalte om nogle af Nørrebros mange festlige facader. Der var god tilslutning til turen, ca. 25 deltagere.

Den 16. september deltog vi i et møde arrangeret af Nørrebro Lokaludvalg. Karsten Skytte Jensen fortalte om Nørrebros historie ud fra gamle billeder og Randi Luggin fortalte om beboerforeningen Røde Rose, der var aktiv på Ydre Nørrebro i 1970'erne og 80'erne.

“Fra det mørke Nørrebro til de bonede

gulve” var titlen på et foredrag den 16. november, hvor Preben Svanekiær fortalte erindringer fra et spændende og aktivt liv.

Vi har nu fået professionel hjælp til at scanne størstedelen af vores billedsamling, ialt 1748 billeder. Derefter skal vi indtaste oplysninger om hvert enkelt billede. Når dette arbejde er gjort, vil det være langt nemmere at finde et bestemt billede i arkivet. Det er desuden planen at gøre en del af billederne tilgængelige på nettet.

I årets løb har venlige mennesker skænket eller lånt os materiale, hvilket vi er taknemmelige for. Derudover har vi modtaget to store afleveringer, nemlig en del arkivmateriale fra Badefunktionærernes Fagforening og materiale fra projektet ”En historiefabrik” ved Morten Bencke. (Se artiklen side 37).

Send en hilsen fra Nørrebro

Foreningen har genoptrykt i alt 40 forskellige Nørrebro-postkort fra perioden ca. 1900-1930. Kortene sælges for 50,- kr. for 10 stk. og de kan fås ved henvendelse til foreningen eller på Biblioteket Blågården.

Alle kortene kan ses på vores hjemmeside:

www.noerrebrolokalhistorie.dk

En Nørrebrodreng vokser op

Af Leif Ziegler

I Årsskrift 2009 bragte vi andet afsnit af Leif Zieglers barndomserindringer. Her følger så det tredje og sidste afsnit fra 1950'ernes og 60'ernes Nørrebro.

Hjemmet (ca. 1956)

Derhjemme i stuen var de røde møbler blevet ombetrukket til grønne, og vi havde fået et gråt/rødt vendetæppe. Vi havde haft en stor jernlysestage, der stod på tre ben. Den var ca. en meter høj, og beregnet til et lys på en tykkelse af fem centimeter. På denne var lagt en hæklet dug og et askebæger, og gjorde nytte som sådan i mange år. Den blev skiftet ud med et standeraskébæger i mahogni og derpå lå en løve i kobberfarve. Vi fik nyt hvidt tapet med guldstjerner og rødt tapet med striber ved vinduet. Ved radioen blev en svinglampe sat op. Den gamle standerlampe blev malet hvid og sat ind i soveværelset, og i stuen fik vi en ny med tre slangearme, hvor der var en rød, gul og grøn skærm. Vi fik også et nyt mahogni-kakkelbord, hvortil min mor strikkede små "sokker", så benene ikke blev beskadiget. Det gamle sattes ind i soveværelset.

I soveværelset havde vi skilt os af med dobbeltsengen, klædeskabet, toiletmøblet og det gamle spisekammerskab. Min søster og jeg havde fået en rødtribet sovesofa hver. Min mor og far havde fået en grå sovesofa til at trække ud. På væggen ud til køkkenet var blevet bygget

et klædeskab helt op til loftet, hvori der var skydelåger. Det store spisebord med de fire stole inde fra stuen blev sat henne ved vinduet.

I køkkenet fik vi linoleum på gulv og køkkenbord. Vi fik et hvidt gaskomfur og låsen til pengeboksen ved gasmåleren blev taget af. Nu kom gasmanden bare og læste måleren af, og så fik vi en regning senere. Vi skulle dog fortsat putte en femogtyveøre i for at få gas, men

Gasmåler med boks til mønter.

nu brugte vi den samme mønt. Der var så købt en varmtvandsbeholder, som var blevet sat op henne ved vinduet. Der blev monteret en ekstra hane og en masse vandrør, der førte vandet ind og ud af beholderen. Oscar Møller blev tilkaldt for at klare el-installationen. Han fik også trukket ledninger og tilsluttet varmtvandsbeholderen, men da der blev tændt, buldrede det ude ved måleren og al strømmen var gået. Det viste sig, at han havde forbundet ledningerne forkert og hele måleren var brændt sammen. Min mor ville ikke ringe til belysningsvæsenet og forklare det med måleren, så det måtte Møller gøre.

Ejendommens liv

Slikbutikken "Papegøjen" på Jagtvej

blev lukket, og Oscar Møller udvidede sin installationsforretning til også at omfatte dette lokale. Der var så en dag, han skulle lave nogle installationer hos vores underbo, som hed fru Elbum. Fru Elbum havde en hjemmeboende datter, der hed fru Kaiser, og det endte med at Møller og datteren flyttede sammen et eller andet sted, og Møller solgte sin forretning.

Livet i familien

Det min mor og far læste i var Aftenbladet, Hus og Hjem, Berlingske Tidende og Det Bedste. Og af bøger var det Carit Etlar. Der var så en dag Erik og jeg fandt nogle gamle bøger oppe på loftet, og vi mente ikke, der var nogen, der ville savne dem. Bøgerne solgte vi så nede i gården på loppemarked, men det viste sig, at

Jagtvej set fra krydset Borups Allé / Rantzausgade. Postkortfoto fra 1950'erne.

det var min fars Carit Etlar bøger, som han nu havde mistet. Det har jeg siden måtte høre meget for. Os børn kikkede i Fantomet, Hoppalong Cassidy, Kong Kylie, Knold og Tot, og Skipper Skræk, som dengang var ligeså stor som Ekstra Bladet er i dag.

Sommerferie

Som dreng var jeg altid på sommerferie hos min mormor og morfar, som boede i Nexø på Bornholm. I byen boede også et par af mine morbrødre med deres familie, så jeg rendte meget rundt i den lille by. Min morfar var styrmand på en af Østbornholms Dampskibsselskabs både, så vi kom gratis derover. Da min morfar blev ældre og han holdt op som styrmand, måtte vi betale. Senere da "Østbornholm" holdt op med at sejle med passagerer, måtte vi med "66 Bådene" til Rønne og videre derfra til Nexø med tog.

I de første år i skolen fik jeg kort til Gabriel Jensens Ferieudflugter, og vi skulle se efter i avisen hvornår og hvor, jeg skulle møde. Jeg kom så på en udflugt sammen med andre børn til Husum fort, Julebæk nord for Helsingør og mange andre steder.

Ture i omegnen

Var det fint vejr, og Erik og jeg ville til stranden, cyklede vi ud til Charlottenlund eller Bellevue. Hvis vi tog sporgvognen, skulle vi med linie 18 og have en omstigning. Den kørte så ud til Svanemøllen, hvor vi skulle skifte til linie 14. Når vi

så var kommet ud forbi Tuborg, skulle vi betale en gang til. Vognen holdt ved et stoppested og der blev sagt, at der var takstgrænse. Nogle steg af og resten måtte betale en gang til.

Jul

Til jul havde vi altid en rød julestjerne i vinduet og kravlenisser på malerierne. Vi holdt jul sammen med min onkel Peder og moster Else, som havde to drenge, mine fætre Jan og Ole. Der var stor aldersforskel på de to, og Ole, som var den ældste, kom tidligt ud og sejle, så han var sjældent med juleaften. De boede i Rantzausgade nr. 42 A oppe på 4. sal inde i passagen. Jeg mindes at der altid var godt lunt, måske fordi Peder var havnearbejder og kunne få koksene billigt. Ellers var der pyntet godt op med juletræ og godter. Vi fik enten flæskesteg eller and, og så fik vi nisseøl blandet med citronvand. Kastede man et blik ud af køkkenvinduet, så man ned på en kæmpe plads, der var fyldt op med gammelt jern. Denne jernhandler havde indkørsel fra Rantzausgade nr. 40.

Mellem jul og nytår var jeg tit med min far i Nors, mellem Thisted og Hanstholm, hvor hans plejeforældre boede. Efter at havde solgt gården, havde de et lille hus et godt stykke fra byen oppe på en skråning. Turen derover foregik med D.F.D.S.s både fra Kvæsthusbroen, hvor jeg blev sendt i forvejen op ad landgangsbroen. Min far kom så senere om bord, så ham der så efter billetter, troede jeg hørte til

nogle andre rejsende, og at der var blevet betalt for mig. Vi kom så til Ålborg, hvor vi tog en skinnebus til Thisted, og videre derfra med bus til Nors, hvor vi mange gange skulle af og skubbe, så bussen kunne forcere snemasserne.

Jeg kan huske, at jeg fra huset og ned på vejen og videre ned på en baneoverskæring susede afsted på en lille kælk. Der var hverken blinklys eller bomme ved jernbanen, men bare en stander med et kryds, der viste at her kørte der tog. Jeg kælkede meget her og der kom også tit tog, men der skete aldrig noget. En dag kom der en kane forbi med en dreng bagefter på en kælk. Jeg spurgte om jeg måtte komme med. Det måtte jeg gerne, så jeg bandt også min kælk bag på kanen, og fik således en tur rundt i oplandet. Min snor til kælken var lidt mør, så den knækkede flere gange. De måtte så standse hesten, og jeg bandt en knude på snoren, før vi kørte videre.

Vinter

Jeg syntes, det var så koldt om vinteren, og gik altid og frøs uanset hvor meget tøj, jeg havde på. Det var så koldt, at man kunne gå på Søerne. Der blev så sat et rækværk op ved Dronning Louises Bro, for her var isen tynd, men på resten af Peblingesøen kunne man gå og løbe på skøjter. Et år var der motorløb og det foregik på Sortedamssøen. Racerbilerne for rundt på søen, og isen blev fræset op i svingene. Jeg tænkte, at isen snart ville være så tynd, at bilerne røg igennem, men

der skete ingen uheld af den slags. Der blev dog i en pause kørt en stor bus, med røde kors mærker på, op på land. Jeg stod og så på sammen med min far og søster i stærk kulde og frøs meget om fingrene. Min far sagde, at jeg skulle tage noget sne op i hænderne og ligesom vaske hænderne i sneen. Jeg syntes det lød helt vildt, for så kom jeg da til at fryse endnu mere. Jeg tog imidlertid mod til mig og prøvede, og det hjalp faktisk, og jeg fik lidt varme i fingrene.

Der var også en vinter, min søster og jeg legede bjergbestigning ude i køkkenet. Der var nogle gæster inde i stuen, og vi var ude i køkkenet. Jeg gik så oppe på køkkenbordet og faldt over røremaskinen og faldt ned og slog tænderne igennem læben. Lægen sagde, at der ville gå frost i læben, hvis jeg kom ud, så det var småt med udgang den vinter, indtil at såret var helet.

Sygdom

En anden gang havde jeg fået ondt i øret, men jeg tænkte, at det nok gik over af sig selv. Om aftenen skulle vi i Lorry, som var et fint sted ude på Frederiksberg. Der kom vi til at sidde helt oppe ved orkestret, og de truttede lige ind i mit dårlige øre med en trompet. Det endte med at en læge måtte punktere øret, da jeg havde fået mellemørebetændelse, og det fik jeg tre gange som dreng.

Nytår

Nytårsaften skød jeg med hundepropper. Man kunne købe nogle propper, der var

udhulede og sad fast på et stykke pap og med krudt indeni. Jeg havde så en pistol, som jeg trykkede ned over proppen og brækkede den af. Nu sad proppen i pistolmundingen, og når jeg skød af, var der et søm, der gik ind i proppen og aktiverede krudtet, så det gav et ordentlig brag. Ellers havde jeg enøres-kinesere, som var bundtet sammen i en portion på hundrede. Når disse blev skudt af på én gang, knaldede de ligesom en skrubtusse. Ellers var der kanonslag i alle størrelser, og nogle af dem gav nogle store brag. Jeg har fået revet en negl af med et kanonslag, og en raket røg op i hovedet på mig, så jeg fik en rød streg hen over øjenlåget, men ellers har jeg ikke haft nogen skader.

Kongens fødselsdag

Den 11. marts var det Kongens fødselsdag og skolebørnene havde fri fra skole. Der var så flag oppe på skolen og hos Andrade, der boede i nr. 11 på første sal. Han var maler og havde en flagstang fra sit vindue og skråt ud i gaden. Jeg var således altid hjemme hos min mor, som også har fødselsdag den 11. marts.

1. maj

Den første maj var der fest i Fælledparken og optog til Grønttorvet, som i dag hedder Israels Plads. Der blev så kørt rundt i byen med lastvogne, hvor børn blev sat op på, og de voksne marcherede så bagefter til Grønttorvet med faner og musik. Så var det at jeg ville køre med lastvognene, og gik hen og ville løftes op. De spurgte mig så: "Jamen, hvor er din

mor og far?", jeg pegede hen på nogle mennesker og sagde at de var der henne, og blev så løftet op. Jeg fik nu en dejlig køretur til Grønttorvet. Min far, der var vokset op på en gård i Jylland, var Venstremand, og han blev noget fortørnet, da han fik at vide at jeg var kørt med Kommunisterne til Torvet.

4. maj

Den 4. maj havde vi stearinlys i vinduet ud til gaden om aftenen. Når man kørte en tur på Nørrebro og kikkede ned ad sidegaderne, var der lys i næsten et hvert vindue, og det gav en helt speciel stemning. I 1955 var der på denne dag et stort festfyrværkeri ved Peblingesøen.

Skt. Hans

Skt. Hans aften var vi ude hos min faster Gurli og onkel Arne i deres kolonihave, som lå ved Utterslev Mose. Der var så et stort bål, som vi hyggede os med.

Rundskuedag

En gang om året var det Rundskuedag og min far købte som regel et hæfte, så vi kunne komme ud og se de forskellige virksomheder. Det var sjovt at komme over på bryggeriet Stjernen og drikke sodavand og se på hestene.

Dyrskue

Der var også dyrskue på Bellahøj en gang om året. Så gik vi ned til Rantzausgade og tog "linie Buh", som var en linie 8, der i stedet for ottetallet havde fået skiftet skiltet ud med et billede af et kohoved.

Odeonbiografen på Fælledvej, postkortfoto fra 1950'erne.

Med den kørte vi så op til hjørnet af Hulgårdsvej og Borups Allé, hvor der var endestation med en sporsløjfe. Vi gik så ind og så på alle de flotte dyr, traktorer og andre landbrugsmaskiner.

Biograferne

Den nærmeste biograf var Colosseum ved Runddelen. Når man skulle se en eftermiddagsforestilling, var der altid en lang kø, som gik langt ned ad Jagtvejen. Andre biografer vi kom i var Nora Bio og Nørrebro Bio, som begge lå på Nørrebrogade, og så var der Fasan Bio på Nordre Fasanvej. Desuden var der Roxy på Godthåbsvej, Regina på H.C. Ørstedesvej og Odeon på Fælledvej. Hvis vi ville se juleshow, skulle vi ind

til Metropol på Strøget. Da vi var blevet noget større, tog vi ind til Nørreport Bio og så Lemmy-film.

Min søster

I Folkets Hus på Jagtvejen gik min søster til dans, og det var jeg og min mor oppe og se på. Vi kunne stå på en balkon og overvære hele danseriet. Jeg selv ville ikke gå til dans, næh, det skulle jeg ikke nyde noget af.

Ungerne var aldrig med

Selv om min søster var ældre end jeg, var det altid hende, der var bange for at være alene hjemme. Min mor og far var tit ude på besøg om aftenen. De havde alle deres søskende og en stor vennekreds, hvor der

var fødselsdag eller bare noget komsammen eller fest. Min mor og far talte tit om, hvor sjove disse fester var. Det var tit de skulle være klædt ud, eller også blev det det, når de mødte op på adressen. Det var også tilfældet til en spøgelsesfest, som Helmut og Grethe holdt. Der var kommet et anonymt brev, som var sort og brændt i kanten, hvorpå der stod, at de skulle møde op en bestemt aften, men ikke hvor det var. Der stod også, at de skulle ringe på et telefonnummer en bestemt dag og inden for et bestemt tidsrum. Da de så ringede op, var der en dyb stemme, der sagde: "Holsteinsgade 12". Så var de klar over hvem, der stod bag spøgen. Da de så mødte op på adressen den aftalte dag, blev de mødt af Helmut og Grethe i entreen, hvor de fik et hvidt klæde over sig, hvor kun hovedet var frit. Der fik de så til gengæld en sort hætte på, der gik op i en spids, og hvor der var klippet huller til øjnene. Der var også klippet ud ved munden, men her var så sat noget sort stof for. De fik så besked på at gå ind i et værelse, men de måtte ikke sige en lyd. Herinde i halvmørke sad så nogle andre, som de ikke vidste hvem var. Min mor har fortalt mig, at der var nogle der røg, og her kom røgen ud af hullerne til øjnene. Da de så var blevet samlet alle sammen kom de ind i en større stue, hvor væggene var beklædt med brædder, hvor der var firkantede huller med jerngitter for. Der var så lys bag brædderne, som kom ud af hullerne, hvor der var store spindelvæv med kæmpe edderkopper i. Der var også meget andet sjovt, som jeg ikke kan

huske, men festligt har det været.

Min søster og jeg var aldrig med til nogen af festlighederne. Det gjaldt naturligvis også vores fætre og kusiner. Vi var heller ikke med til de andres konfirmationer. Det foregik på den måde, at det var konfirmanden plus søskende, og så hele forældrenes omgangskreds, der var med til festen. Til min konfirmation var der dog en undtagelse. Erik var med, han var på det nærmeste blevet adopteret af min mor og far og deltog i stor udstrækning i familien Zieglers måltider.

Min mor havde også sammen med nogle af "damerne" en strikkeklub, hvor de samledes en gang om ugen. Når min far så kl. 22 havde fri fra Hovedbanen, tog han over til strikkeklubben, hvor han samledes med de andre mænd, der også var kommet for at hente deres koner. Min søster var som sagt meget bange for at være alene hjemme, og hun havde nogle gange redskaber med i seng, som hun kunne forsvare sig med. På hoveddøren havde vi en Rukolås med en vrider indenfor, og min søster kunne finde på at vække mig midt om natten, for at jeg skulle gå ud og se om denne vrider ikke havde bevæget sig lidt, for hun havde bestemt hørt noget ude ved døren.

Det skete også at min mor og far holdt nogle fester og noget selskabelighed hos os i Husumgade. Så blev vi lagt i seng, og der kunne vi ligge og høre på tumulten inde i stuen og køkkenet.

Biblioteket

Vi kunne låne bøger på skolen og tage med hjem, men deres udvalg var begrænset. Så hvis vi rigtig skulle låne bøger, skulle vi op på kommunebiblioteket, som lå i Stefansgade nr. 9. Når man kom hen ad gaden, passerede man et lille gult hus, som lå et stykke ude på fortovet. Derefter var der et rødt stakit, hvor der var en have med træer og en flagstang i midten. Bagerst i denne have lå et gult hus, og det var biblioteket.

Legetøj (ca. 1957)

Jeg havde fået et andet elektrisk tog i

gave, det var et brugt grønt Märklin, der kørte ved hjælp af luftledninger. Når jeg syntes jeg havde råd til nogle skinner eller andet tilbehør, gik turen til Borrit på Runddelen eller også til Thorngreen på Strøget.

Livet i gaden

I Husumgade forsvandt lygtetænderen. Man havde fået konstrueret en anordning, som blev sat på alle lygtepælene, så der kunne tændes centralt for lyset. Senere blev der boret huller i ejendommene og spændt wirer ud over gaden hvorpå ledningerne blev trukket og el-lamper sat op

Husumgade set fra Jagtvej mod Stefansgade. Ejendommene i gaden er opført omkring år 1900. (Foto ca. 1950, Københavns Museum).

Asfaltarbejderne holder en velfortjent frokostpause, foto fra 1950erne.

i midten af gaden, og så blev de gamle gaslygtepæle gravet op. Så en dag kom der en mand med en underlig maskine, der larmede forfærdeligt. Det var en stor benzindrevet motor på fire hjul, der hejste en tungt lod et stykke op i luften, og derpå faldt loddet ned igen på jorden. Der var så et bræt i toppen der kørte på nogle ruller for at styre loddet. Han startede oppe ved Stefansgade med at hamre brostenene ca. 5 cm længere ned i jorden. Da der var gået nogle uger, var han nået helt ned til Jagtvejen, og så var han færdig med Husumgade og blev sendt hen i en anden gade. Der gik kun kort tid, så blev der parkering forbudt i gaden, og kommunen kom og asfalterede gaden.

Ejendommen

Ejendommen i Husumgade 9 til 13 skulle “forbedres”. Der kom linoleum på hoved- og køkkentrappen og lys i kælderen. Vores store pulterkammer blev konfiskeret, da det skulle indrettes til lejligheder, og hovedtrappen blev ført en etage længere op. I opgangen nr. 9 var der nu 12 lejligheder, nr. 11 havde 10 og i nr. 13 var der 11. I alt var der 33 lejligheder i ejendommen efter ombygningen. Tørreloftet blev formindsket til en tredjedel, og resten blev omdannet til rum eller skabe, hvor hver lejer fik et hvert. Den store aflåste, murede bygning i gården blev lejet ud til en sliber, og alle cyklerne smidt ud. Der blev taget en

stor bid af haven og der lavet cykelskur. Ligeledes det skur hvor skraldebøtterne havde stået blev revet ned, og der kom cykelskur i stedet. Skraldebøtterne blev nu placeret i det fri ved plankeværket til nabogården 15-17. Der blev sat lås i alle hoveddørene og porten, og alle lejere fik udleveret en nøgle. Seidenfaden var død og Mortensen, der boede i nr. 13, 1. tv., var blevet ny vicevært. Hans kone blev mere og mere syg, ja vi sagde hun blev mere og mere tosset. Det tog meget på Mortensen, så da han havde fået indrettet den gamle vaskekælder til et værksted, opholdt han sig meget dernede. Her hyggede han sig helt alene med noget sprut.

Lejligheden

Oppe hos os havde vi fået skiftet isskabet ud med et køleskab af mærket "Thorsen". Krystalisværket på Frederiksberg fik mindre og mindre at lave og blev lukket i 1965. Min far kendte en masse slagtere fra sit job, og det blev en hel tradition at Viltoft, som min far kendte fra Hovedbanen, skulle komme til os hver lørdag med kød. Så det nye køleskab var altid fyldt op. På dørene i lejligheden blev der sat masonitplader på, så de blev nemmere at male. Vi syntes også det så mere moderne ud.

Eriks familie

Hvis vi skulle se fjernsyn, skulle vi ud på nogle kaffesaloner, eller også tog vi over til Eriks onkel Emil og tante i Sandbjerggade. En dag vi kom og spurgte om vi

måtte komme ind og se fjernsyn, sagde Emil, at det var ikke så godt, for de havde gæster. Erik og jeg gik noget slukøret hjem igen. Nogle dage efter talte vi med Eriks moster i Borthigsgade, og hun blev noget fortørnet, da hun hørte, vi ikke måtte komme ind og se fjernsyn, for "det var kun os, der var der" udbrød hun.

Fjernsyn og grammofon

Senere fik vi også fjernsyn. Det var et stort "Jensen" fjernsyn i teaktræ med højttaler i højre side og en stor glasrude foran den egentlige skærm. Vi kunne nu sidde hjemme og se Kvit eller Dobbelt med Svend Pedersen. Der var også programmer med doktor Lieberkind, som fortalte om dyr, og der var farmaceuten Svend Holm, der forklarede hvordan man kunne tage pletter af. Og så var der musikindslag, der hed Pladeparade, med Otto Leisner. Vi havde også fået en rød rejsegrammofon, hvorpå vi kunne spille vores plader, og den kunne også spille plader med 45 omdrejninger. Så skulle man dreje pickuppen en halv omgang, og dreje en knap hen på 45, så nu blev der købt plader med Pat Boone og Otto Brandenburg.

Skolen

Da jeg gik i 5. klasse skulle vi op til en prøve, for at de se om vi egnede os til at komme i mellemskolen, hvorfra der så var adgang til realen og studentereksamen. Der var to 5. klasser og ca. halvdelen af hver klasse kom i mellemskolen og resten kom i noget der kaldtes

fri mellem. Jeg bestod ikke prøven og kom i fri mellem. Så halvdelen af mine skolekammerater kom i en anden klasse, og så kom der nogle nye fra den anden 5. klasse. Dem der kom i mellemskolen, var dem der skulle lære noget. Os andre var bare nogle lømler, og lærerne skulle have timen overstået i en fart. Det var nærmest en plage for lærerne at have disse fri mellem klasser, så hvis vi lovede ikke at lave ballade, skulle vi nok få lov at spille håndbold i stedet for at lære engelsk. Det gjorde jo ikke så meget, at vi ikke lærte noget, for der var altid brug for en rask dreng, der gad bestille noget. En af mine klassekammerater, som hed Einer Gade Pedersen, boede ovre i nr. 18 på 4. sal. Klasselæreren kaldte ham Einer Gadedreng. Ham gad Erik og jeg ikke at lege med, da vi syntes han var en dum en. Men vi undrede os noget over, at han kom i mellemskolen, og vi andre kom i fri mellem. I samme opgang som Einer boede Rinso-Peter, der havde fået sit øgenavn på grund af sit kridhvite hår. Erik kom også i fri mellem på den katolske skole. På hans skole gik man også i kirke, og når man var kommet op i en vis alder, burde man som en god dreng hjælpe til med gudstjenesten.

Messedreng (ca. 1955)

Erik havde fået en tjans som messedreng i kirken, som lå inde i gården på Skt. Josephs Hospital. Det var jeg naturligvis nede og se på, og det endte med at jeg også blev messedreng eller ministrant, som det hed. Der var så en bestemt dag i

ugen jeg skulle komme, og jeg fik så en rød kjole med en stor hvid halskrave på. Vi var altid nogle stykker og arbejdet blev fordelt. En skulle ringe med kirkeklokken og vi andre skulle samles i sakristiet og vente til klokken var holdt op med at slå. Så gik vi med præsten, der hed Rector, ind til alteret hvor vi havde bestemte pladser. Her skulle en flytte en stige, som præsten skulle stå på, en anden skulle svinge med røgelse, en skulle ringe med en lille klokke osv. At præsten var hollænder betød ikke noget for gudstjenesten, da det hele foregik på latin, som vi drenge alligevel ikke forstod et kuk af. Nonnerne nede i salen forstod godt latin, for de sang på de rigtige steder. Når man stod oppe ved alteret og kikkede ned i kirkesalen, sad de hvide nonner til venstre og de sorte til højre. Der var så en hel ceremoni når vi kom ind og ud af kirken, hvor der skulle bruges vievand og slå korsets tegn. Til jul og påske var der også en hel masse, der skulle foregå nede i kirkesalen. Jeg var ministrant et lille års tid.

Leg i omegnen

Om sommeren kunne vi sejle med robåde nede på Søerne. Ved Baggesensgade var der en bådebro hvorpå der var et lille hus til ham der lejede bådene ud. Midt på broen var et stort gitter, der gik langt ud over kanten til hver side. Her var låst om aftenen og hele vinteren. Ville vi ud og ro, gik vi hen til manden og sagde vi skulle have en tur på en eller to timer, og hvis der var både ledige, stemplede han en billet, så vi kunne se hvornår vi skulle

Et af de gamle damptrukne tog holder klar til afgang fra Slangerupbanens station. Senere fik banen MO-dieseltog. Billedet er fra først i 1950'erne.

være inde igen. Fik vi kun én båd sejlede vi med den, og havde så kun en åre hver. Vi kunne sejle i hele Peblingsøen og det halve af Sortedamssøen. Der var ikke noget med redningsvest, kendskab til roning eller spørgsmål om vi kunne svømme, næh, vi betalte hvad vi skulle og roede så af sted. Der var så en vinter hvor der var låst af, og bådene lå oppe på bådebroen indenfor rækværket. Det havde været frostgrader nogle dage, og isen kunne bære os. Mente vi. Vi var fire drenge, der gik ud på isen, og når vi var kommet ud til bådene var der vand den sidste halve meter, hvor vi så skulle springe det sidste stykke. Det gik også meget godt med at komme derud, men

da vi skulle tilbage igen, var vi tre, der kom over på isen igen, men den sidste, der hed Kristian, sprang ikke langt nok, så han røg igennem og ind under isen. Vi blev noget chokerede, da vi så ham rode rundt inde under isen, og det varede noget, inden vi fik ham op på land. Kristian gik i min klasse og boede i Bjelkes Alle, men var kort forinden flytte ned til Blågårdsgade, ud for Blågårds Plads, så der var heldigvis ikke så langt hjem. Man kan spørge sig selv om, hvad fornøjelse vi havde af at tage ud på broen. Men det er nok noget med, at vi nu fik chancen for at komme ud på et forbudt område, og det skulle afprøves.

Cykelture og Eriks familie

Erik og jeg cyklede også nogle småture ud til en af hans mostre og onkler. Den ene moster og onkel boede ved Brønshøj Torv, og han var forvalter inde hos Kjær & Sommerfeldt i Gammel Mønt. Ham var vi inde og besøge på jobbet, men vi var nok for unge til at smage på varerne. Denne moster og onkel flyttede senere til Borthigsgade på Østerbro. Den anden boede på Peder Hesselsvej ude i Bagsværd i et fint rækkehus. Onklen her var telegrafist inde på den amerikanske ambassade, og han fortalte en spændende historie fra krigens tid, hvor han sejlede med skib under anden verdenskrig, og tyskerne skød det i sænk. Der var kun tre, der overlevede og de mødtes en gang om året til en lille sammenkomst, som vi kunne se på et avisudklip. Her havde Erik også en kusine, der hed Susanne og som var på vores alder, så vi var mange gange derude til fødselsdag. Hvis vi ikke cyklede derud, skulle vi med tog. Vi gik så op til Slangerupbanen, som lå ved siden af Nørrebro station. Vi gik ind på stationen og bad om to billetter til Stengården station, hvorefter vi kørte med et brunt MO tog med et par vogne efter.

Omegnen

Ved siden af Slangerupbanen kørte sporvognen linie 19 på et areal for sig selv ud til mejeriet Enigheden, hvor den havde endestation. Linie 20 havde også endestation her ved banen. Den kom ude fra Fasanvejen og kørte så en tur rundt om karreen, Ørnevej, Svanevej

og Frederikssundsvej. Linie 7 endte her med hver anden sporvogn, og holdt ved Hyltebro. Linie 39, som var bus, endte også her og holdt ved Mimersgade. Den kørte ud af Haraldsgade og videre til Svanemøllen. Da linie 20 blev nedlagt fik linie 39 også dennes rute, så den skulle helt ud til Toftegårds Plads.

“Firmaet A - Z”

Erik og jeg havde fundet ud af at vi kunne tjene nogle penge, hvis vi købte nogle vare billigt og så solgte dem lidt dyrere. Vi tog ind til Gothersgade nr. 13 hvor der lå et engrosfirma, der hed Emko. Vi købte så kamme, vaskepulver, håndsæbe, Niveacreme og mange andre ting, som vi solgte videre, hovedsaglig til familien. Forretningen, som vi startede d. 1. juni 1955, blev kaldt “Firmaet A - Z” og vi fik fremstillet et katalog med priser på vores vareudbud. Kataloget skrev vi på en sort Remington skrivemaskine, som jeg havde købt ved Gammel Strand. Vi investerede også i et par skovle, hvormed vi gik ud og ryddede fortovet for sne foran de butikker, der ønskede vores hjælp.

Erik rejser til Færøerne

I sommerferien 1956 så jeg ikke meget til Erik. På hans skole havde de skaffet en ferieplads til ham helt oppe på Færøerne. Mig og min far var nede og vinke farvel til Erik, som skulle afsted fra Islands Plads med båden Tjaldur. Da ferien så var slut, kom Erik hjem og fortalte om sine oplevelser på Færøerne med det barske klima og de stejle skrænter. Vi fandt så

et Europakort frem, og der blev tegnet en firkant for Erik. Der blev tegnet en streg, hvor højt han havde været oppe og hvor vestligt. Han havde så været i Malmø og noget syd for København. Men det blev en stor firkant i modsætning til den jeg fik tegnet, da jeg kun havde været på Bornholm og i Jylland. Jo, Erik han havde været ude i den store verden.

Øgenavne / kælenavne

Da jeg var mindre syntes min far, at jeg havde en spæd stemme, så han begyndte at kalde mig Pivmads. Det gik så hele min barndom med det her Pivmads. Da min stemme i pubertetsalderen gik i overgang og blev dybere, så gik det ikke mere med Pivmadsen. Så herefter kaldte han mig bare Madsen.

Da Erik gik i de mindre klasser på Centralskolen, forsøgte han meget. Der skulle ikke meget snue til, før han blev hjemme i sengen. Men det var fint for mig, for så skulle jeg ikke vente på ham, til han fik fri fra fritidshjemmet. Så gik jeg op til ham og vi kunne lege med alle hans teknobiler, indtil hans mor kom hjem fra arbejde. Min far gav ham så, på grund af al den forsømmelse, navnet hr. Pjækkersen, og det navn beholdt han hos min far, også selv om Erik for længst havde forladt skolen. En ganske almindelig samtale kunne godt begynde således, når jeg kom hjem til min far: “Dav, Madsen, har du ikke Pjækkersen med”. Når Erik nu hed hr. Pjækkersen, så kom Eriks mor til at hedde fru Pjækkersen.

En dag da jeg var sammen med min mor og far på vej ned ad Jagtvej, udbryder min mor: “Se, der kommer fru Pjækkersen”. Man kunne altid kende Eriks mor på hendes lidt specielle gang og altid bærende på en håndtaske. Da vi nu kommer tættere på damen, viser det sig helt overraskende, at det slet ikke var fru Pjækkersen men en helt anden. Min mor syntes, det var vildt morsomt, så hun begyndte at grine. Nu var der bare det, at lige så let hun havde til latteren, lige så svært havde hun det med at holde på vandet. Så det endte med at min mor stod med krydsede ben, og grinede og tissede i bukserne. De andre på gaden kikkede selvfølgelig noget, og min far var så flov, så han fortsatte hen ad Jagtvejen, og lod som om han ikke kendte min mor.

Arbejderkvarter

Det var gået op for os, at det var et arbejderkvarter, vi boede i. Det var hverken Hellerup eller Kgs. Nytorv. De fleste i gaden kom trætte hjem fra arbejde på cykel hver dag. Der var heller ikke noget i deres påklædning, der viste, at de var velstående. Et par undtagelser var der selvfølgelig, og dem kikkede man meget efter. Der boede en enlig mor i nr. 23 på første sal, som havde en søn, der også hed Erik. Ham gik jeg i klasse med fra 1. klasse og til vi blev skilt efter femte klasserne, hvor han kom i mellemskolen. Han havde altid pænt tøj på, og han fik en splinter ny cykel som 11-årig. Hans mor sad på kontor et eller andet sted, og hun havde pels på om vinteren. Man sagde,

Linie 7 på vej hen over Nørrebros Runddel engang i 1960'erne.

hun var så fin, så når hun skulle dreje hovedet, så drejede hun i stedet for hele kroppen. Jeg har aldrig oplevet, at være hjemme hos denne Erik.

Min ven Erik og jeg fandt ud af, at der snart skulle være valg, og det ville vi gerne påvirke, hvis vi kunne. Selv om der var mange år, før vi kunne få lov at stemme til valgene, fremstillede vi nogle valgplakater, hvor der stod "x ved A". Det var arbejderpartiet, som vi syntes vi skulle være solidariske med. Disse plakater satte vi op ved valget i 1957 på Nørrebros Runddel. Ja, dengang var vi kun 12 år, og valgretsalden var 23, så

vi skulle næsten være dobbelt så gamle for at få lov til at stemme.

Lejligheden

I stuen havde min mor og far fået et rødt hjørnearrangement i stedet for de grønne møbler, og deres sovesofa og spisebordet var også blevet solgt. Der blev sat en hvid svinglampe op ved vinduet inde i soveværelset, og ved den blændede dør, som nu var blevet fri, blev der sat en hylde og et spejl op.

Cykelture i omegnen

En dag i marts måned 1958 hørte Erik og jeg, at linie 10 var kørt ud over broen og

ned på jernbanen ved Enghave station. Vi susede derud på cykel og så på den smadrede sporvogn, som lå med forper-ronen helt nede på sporene og resten op ad skråningen. Sporvognen var kommet ad Vigerslev Alle og havde ikke kunnet standse og var hoppet af i svinget og videre ud over broen. Senere opdagede vi, at konduktøren på sporvognen var Mogens Dichmann, som boede i Husumgade nr. 6. Han forældre boede i nr. 13 på første sal. Faderen hed Åge og var reservepostbud. Efter turen med sporvognen kom Mogens til at gå meget dårligt, og jeg mindes ikke at han nogensinde kom sig helt.

Forsøg med kommunikation

Erik og jeg havde fået fat i nogle spoler, som vi vikledede lange kobbertråde ud af. Vi lagde et par tråde ind i noget klisterbånd på ca. 50 meters længde, og det var nu meningen at vi skulle etablere en telegrafforbindelse mellem Husumgade 13, og nr. 5. Vi kravlede rundt oppe på taget, og det var meget nemt mellem nr. 13 og 9, da der var alle de nye vinduer, vi kunne sætte fødderne på. Der var en af de nye beboere der fik øje på os, og hun gav et hvin fra sig. Vi fik den hjemmelavede ledning trukket, men det kom aldrig til at fungere.

Første selvstændige sommerferie

Mig, Erik og min mor tog om sommeren 1958 til Bornholm, hvor vi lejede os ind i nogle gamle svinestalde, som var blevet indrettet til sovegemakker.

Der var hverken strøm, gas eller vand indlagt, men der var primusapparat og petroleumslamper. Der var så en pumpe uden for, hvor vandet var helt rødt. Disse små "sommerhuse" lå på Balka Strand ved siden af en sommerrestaurant med minigolf. Erik og jeg havde cykler med og vi havde fået anskaffet os et lille hvidt tomandstelt. Erik og jeg tog så på en udflugt et par dage til Hammershus med det lille telt. Der var en lidt kølig fornøjelse, da der ikke var bund i teltet og vinden susede ind både nat og dag. Men vi fik set en masse byer, klipper og skove. Min far var kommet over til min mormor og morfar i Nexø de sidste dage af ferien. Erik og jeg havde været ude ved Balka Strand, og på vej til Nexø mødte vi en mand der var ude og bade for sig selv, et godt stykke fra den store strand. Vi kom lige forbi ham, så vi hilste på manden, og snakkede så lidt frem og tilbage. Manden havde ikke noget tøj på, men det var jo også lige meget. Da vi omsider kom til Nexø, fortalte vi til min mor og far, at vi havde hilst på en mand uden tøj på. De blev meget fortørnede og ville have at vide, hvor det var. Hvad havde han sagt? Gjorde han noget ved jer? Ja, der var mange spørgsmål, og vi var helt kede af, at vi havde fortalt om manden. Vi var også ude og kikke på en skydebane ved Balka. Der var et pænt rødt murstenshus, hvor skytterne skød fra og i den anden ende var en jordvold. Da vi var derude var der ingen mennesker, så vi gik og ledte efter patronhylstre, og henne ved jordvolden var en bjælke hvor

Anna Kirken i Bjelkes Alle hvor Leif Ziegler blev konfirmeret i 1959.

skydeskiverne var placeret foran. I denne bjælke sad en masse bly fra projektilerne, og vi fik travlt med at kradse så meget bly ud, som vi kunne og fyldte lommerne. Da vi omsider kom hjem til Eriks mors køkken, smeltede vi dette bly over gassen i en kasserolle og hældte det over i en skål, så blyet blev til en halv kugle.

Jeg flytter op til Erik (1958)

Erik havde fået lidt mere magt over sin mor, og han ville nu have det værelse, som den logerende havde. Den logerende blev sagt op, og Erik flyttede ind. Det varede ikke længe, før at jeg også boede i dette værelse. Vi havde hentet min rødstribede ottoman, så min søster

således fik et værelse for sig selv. Nu kunne Erik og jeg ligge hele natten og planlægge fremtiden.

Skolen

På Havremarkens Skole skete noget af en revolution, da piger og drenge skulle til at være i samme gård. De store drenge havde tit væltet de mindre drenge omkuld med deres vilde leg, så nu skulle de høje klasser være i den tidligere pigegård, og de små klasser opholde sig i den anden gård. Der var dog ikke tale om at piger og drenge kom til at gå i samme klasse, de kom kun til at se hinanden i frikvartererne. Inspektøren hed nu Fru Rising og viceinspektøren hed Hr. Madsen og

ham havde min klasse nu fået som regnelærer.

Konfirmation

Jeg begyndte nu at gå til præst hos pastor Konggård ovre i Anna Kirken, og vi var så en hel flok, der blev konfirmeret i 1959. Den højeste i klassen hed Martin, og han boede lige over for skolen i Husumgade. Han blev borgerligt konfirmeret og på spørgsmålet hvorfor, var svaret, at han ikke gad gå til præst. Erik blev også konfirmeret, men det var fra den katolske kirke på Nørrebrogade.

Firmaet

Vi havde fortsat godt gang i vores "firma". Vi havde gjort min klassekammerat Benny interesseret i at handle med vores varer. Han fik en portion og priser på det alt sammen, således at Erik og jeg tjente nogle procenter af det Benny solgte. Men det varede kun kort. Hans far ville vide, hvor alle disse ting kom fra. Det var vi selvfølgelig ikke meget for at fortælle, da det naturligvis var en forretningshemmelighed. Hvis Benny fik at vide, hvor vi købte varerne, ville han købe dem direkte, og Erik og jeg ville miste vores fortjeneste. Ja, måske ville Benny blive en konkurrent. Da faderen insisterede på at få at vide, hvor varerne kom fra, måtte jeg krybe til korset, og mødte op hos ham med et katalog fra engros-lageret. Jeg havde lagt brunt papir på kataloget som et omslag, så man ikke kunne se firmanavn og adresse. Bennys far kikkede kataloget igennem og flåede

omslaget af. Han gryntede lidt, og syntes det hele var meget mistænkeligt, selv om jeg talte godt for sagen. Vi fik kort efter vores varer retur, og eventyret med Benny var slut.

Min familie

Min onkel Arne, faster Gurli og fætter Torben flyttede fra Bjelkes Allé ud til Skoleholdervej på Bispebjerg. De havde fået den lejlighed, min farmor og farfar havde haft. Min farmor syntes, det var bedre, at de unge mennesker fik en større lejlighed, og så var der oven i købet bad. Det der med bad, var min farmor ligeglads med, så de byttede lejlighed. Min farmor kunne godt lide at følge med i hvad der skete nede på gaden. Når hun kikkede ud af vinduet, var der en mur til venstre, da det høje nabo hus var trukket et par meter ud på gaden. Så min farmor kunne kun se ned mod Jagtvejen. Erik og jeg kunne holde øje med hende, da begge lejligheder lå på fjerde sal, og vi havde udsyn over den lavere bebyggelse imellem. Da hun tit hang ud af vinduet med sin store barm, kaldte Erik og jeg hende for "Frikadellerne".

Cykelture

Jeg havde fået en ny cykel i fødselsdagsgave. Den var blå med tre gear fra cykelfabrikken "Concordia", som lå i Korsgade nr. 29 inde i gården. Erik havde også fået en ny cykel, men det var en grøn Jupiter henne fra Nørrebrogade. Vi begyndte nu at køre ture til Hillerød, Helsingør, Roskilde og Køge. Det var meningen, at

vi skulle på en campingtur, når vi fik sommerferie. Vi havde købt et gult firemandstelt hos Sækkelageret, som lå på hjørnet af Nørrebrogade og Fælledvej. Det lille hvide fra Daells Varehus var ikke meget værd mere. Vi havde også købt et lille spritapparat og en flagermuslygte. Vi tog så ind til Turistforeningen for Danmark, som lå inde på Banegårdspladsen og fik et lejrpas hver. Inden sommerferien havde vi været på Møns Klint, hvor der var en god campingplads, som vi blev meget begejstrede for. Den årlige påskeferie gik herefter til Møns Klint. Der var så en påske, hvor vi havde lagt os ind på pladsen sammen med en hel masse andre, men en morgen vi vågnede, var pladsen helt affolket, og så blev det snestorm. De andre havde naturligvis hørt vejrudsigten i radioen og var så taget hjem. Vi to måtte så også pakke sammen og traske hjemad. Der er lang vej fra Møns Klint til København, når det er snestorm. Erik havde taget en regnfrakke på, som kunne tage lidt af for blæsten. Denne frakke var fuldstændig flået i stykker på kryds og tværs, inden vi nåede hjem.

Så kom sommerferien 1959, og vi skulle ud og se en hel masse. Min far mente, vi skulle blive på Sjælland, her var rigeligt at se på, og så var der det ved det, at vi jo kun var 14 år. Vi vinkede farvel og kørte fra Husumgade ud ad Roskildevej og inden dagen var omme, havde vi slået teltet op på Nyborg Camping. Ellers gjorde vi holdt i Fredericia, Vejle og Århus, hvor Erik besøgte en halvsøster, som han ellers

aldrig så. Vi kørte så til Grenå, Viborg, Rebild, Ålborg, Frederikshavn, Skagen, Hjørring og Thisted. Vi lod teltet stå i Thisted og kørte ud til Hanstholm og kikkede på havnebyggeriet der. Min fars plejeforældre var døde, men han havde en plejebroder i Nors, og ham tog vi ind og besøgte. De kørte så til Thisted og hentede vores telt, og vi boede så hos dem et par dage. Vi tog så til Struer, Herning, Silkeborg, Kvie Sø, Ansager, Esbjerg, Kruså. Vi havde ikke noget pas, så vi kunne ikke komme over grænsen. Vi kørte så ud på Als og tog færgen over til Fåborg. Vi kom også over med små færger til Tåsinge, Langeland og videre til Lolland. Her overnattede vi i Nakskov, og næste morgen kørte vi til København. Hvad vi så på turen var ikke småting. Alle seværdighederne vi havde hørt om skulle vi se. Hvis vi var spejdere, og var kommet ud på en tur med opsyn, havde vi ikke set en tiendedel. Nu kørte vi rundt som det passede os og oplevede en masse. Spritapparatet, vi havde med, var gået i stykker et par gange, men det havde vi fået lavet undervejs.

Fritidsklub og foto

Efter sommerferien begyndte hverdagen så igen og jeg gik nu i 3. fri mellem, eller bare 3. fri. Der var så en skoleklub på Havremarkens Skole, hvor jeg gik en gang om ugen. Der kunne jeg lave togskinner til mit Märklin tog, men jeg syntes ikke de blev rigtig gode. Men så kunne jeg lave billeder af nogle negativer, som jeg havde med. Selv om Erik ikke gik på

skolen, var han tit med til at fremkalde billeder. Erik havde et fotografiapparat i plastik og min far havde et bokskamera, så jeg havde negativer med fra disse apparater. Det varede nu ikke længe, før vi fik et nyt apparat, som hed Agfa Clack og tog 6 x 9 billeder. Vi gik nu og fotograferede med dette nye apparat, og mange gange var det min søster, der måtte stå for skud. Vi ville lave billederne hjemme hos os selv, så Eriks mors køkken blev omdannet til mørkekammer. Køleskab og meget andet måtte for fremtiden stå inde i Eriks mors stue. I det store køkkenskab blev hylderne fjernet og der blev sat skinner indvendig på væggen. Her blev nu monteret et forstørrelsesapparat, som kunne placeres i forskellige højder ved hjælp af skinnerne. Fremkalder, fikser og stoppebad fremstillede vi selv. Alle kemikalierne købte vi hos Struers Kemiske Laboratorium inde i Skindergade nr. 38. Oppe på Eriks mors loft gik vi også og indrettede os med forskellige ting og sager. Vi havde med en nedstrygerklinge taget et par muresten ud af gavlen, så vi med en kikkert kunne se hvad klokken var på Rådhusstårnet.

Camping

Hvis vi skulle til udlandet, skulle vi have et internationalt Lejrpas, og det kunne vi få ved at melde os ind i Lejrklubben for Danmark. Vi meldte os ind i god tid, allerede den 25. februar, og det var gennem Dansk Central Boghandel, som lå i Nørregade. Fordi vi var nye medlemmer, måtte vi betale 2 kr. i indskud og

ellers var det 9 kr. for et års kontingent. Nu havde vi også den fordel, at der var nogle campingpladser, der gav rabat. Vi havde før sommerferien overnattet i telt ved Hundige, Nivå, Fakse Ladeplads og Møns Klint. Engang vi var nede på Hundige camping, mødte vi min gamle skolekammerat, Jan Nielsen, og jeg syntes det var sjovt, da jeg ikke havde set ham i et par år. Men ak, han var sammen med sine nye kammerater fra Valby, så vi var bare nogle fremmede, der skulle kanøfles, så de kom om aftenen og smed grus på vores telt.

Vi ville gerne ud på camping så tidligt på året som muligt, og der var så en gang vi havde kikket i en bog for at finde nogle pladser, der startede sæsonen tidligt. Vi havde så fundet en plads oppe ved Lumsås på Sjællands Odde og var kørt af sted. Da vi nåede derop, var der ikke åbent, men vi var jo nød til at lægge os der ind alligevel, for hvad skulle vi ellers gøre. Der var hverken lukket op for vand eller toiletter, men vi fik da en ferie ud af det alligevel, selv om der var nogle unge mennesker, der generede os meget.

Fest hos Erik

Vi var nu nogle store drenge, og vi fandt så på at lave en lille fest oppe hos Erik. Så vi havde inviteret nogle andre drenge fra min klasse. Eriks mor havde vi givet en biografbillet til en helaftensforestilling, og hun havde købt sodavand ind til os, som vi kunne hygge os med. Vi havde købt en del øl, som vi havde gemt bag

*Nørrebros Runddel set lidt fra oven, dengang der stadig var en rigtig rundkørsel.
(Foto fra 1950'erne, Københavns Museum).*

nogle hynderne til sofaerne, og da Eriks mor var gået, blev disse taget frem. Vi havde dog ikke meget forstand på denne drik, for vi blev godt fulde og kastede op. Ja, vi var godt "bevidstløse", da Eriks mor kom hjem. Rygterne gik hurtigt, så da jeg mødte i skole om mandagen, holdt vores klasselærer et større foredrag om alkohol og dets skadelige virkning med større udregninger på tavlen. Jeg var lidt flov ved situationen, og en klassekammerat, der hed Erik Knudsen, som boede alene sammen med sin mor, fik direkte forbud mod at besøge Erik og mig. Vi

var i hvert fald ikke noget godt selskab for hendes søn.

Skolen

På Havremarkens Skole fik vi tilbudet om at komme i 4. fri mellem, for der ville blive oprettet en sådan klasse på en anden skole. Da der kun var en enkelt fra min klasse, der havde lyst, og da man alligevel ikke kunne komme videre ad den vej, sagde jeg nej til tilbudet, og vidste nu at jeg skulle ud på det store arbejdsmarked efter sommerferien. Jeg havde lyst til at blive elektriker, men den tid den sorg.

Anderledes gik det med Erik. Han var gået op til en prøve for at komme i mellem skolen og havde klaret opgaverne godt, så han skulle begynde i 3. mellem efter ferien.

Pigerne

I skolegården gik pigerne to og to, ja, nogle gange flere sammen og snakkede. Drengene stod som regel i hele frikvarteret i en flok på det samme sted. Der var så tre piger, der var gode veninder, og som gik sammen. De havde købt gule silketørklæder, som de gik rundt med. De havde dem ikke på som en anden skurekælling, næh, knuden skulle sidde helt ude på hageflippen. Og så gik de alle i lange bukser. Nu ved jeg ikke, hvordan det gik til, men to andre drenge og jeg, var begyndt at gå lidt med disse piger efter skoletid. Winnie og Vita boede i Humlebækgade og Kirsten i Hørsholmsgade. Vi kom også på besøg hos de to drenge, men vi var aldrig hjemme hos pigerne. Jeg havde også hele flokken hjemme hos mine forældre, men helst når de ikke var hjemme. Her sad vi så og snakkede og hørte grammofonplader. Jeg tog dem aldrig med hjem til Erik, hvor jeg ellers boede, for her var der alt for rodet på vores værelse. De to drenge gik hånd i hånd med Vita og Kirsten, så Winnie var altså min. Vi gik så hånd i hånd, og det største øjeblik på dagen var når jeg fulgte hende hjem, og vi sagde farvel i gadedøren, hvor vi gav hinanden et kys. Jeg fik aldrig rigtig holdt om hende, og jeg fik slet ikke taget på hende. Jeg havde

fire måneder med Winnie som kæreste, så var det slut. Hvorfor det var slut, det forstod jeg ikke. Jeg havde jo aldrig gjort hende noget.

Der var en flot pige, der hed Hanne, som drengene snakkede meget om, da hun havde store bryster. Hun havde fundet ud af, at jeg nu var ledig, og ville gerne have mig som kæreste. Hun havde spurgt en af drengene i min klasse, om han ikke kunne arrangere et møde mellem hende og mig. Der kom også et møde i stand, som foregik i en cykelkælder i Humlebækgade, hvor hun også boede. Jeg var selvfølgelig beæret over hun ville have mig som kæreste, men jeg vidste ikke, hvad jeg skulle stille op med hende. Da hun mødte op, og spurgte om jeg ville komme sammen med hende, sagde jeg bare: "Næh, hvorfor skulle jeg det". Hun begyndte at tude, og så løb hun sin vej. Det var selvfølgelig synd for pigen, men jeg turde simpelthen ikke komme sammen med hende.

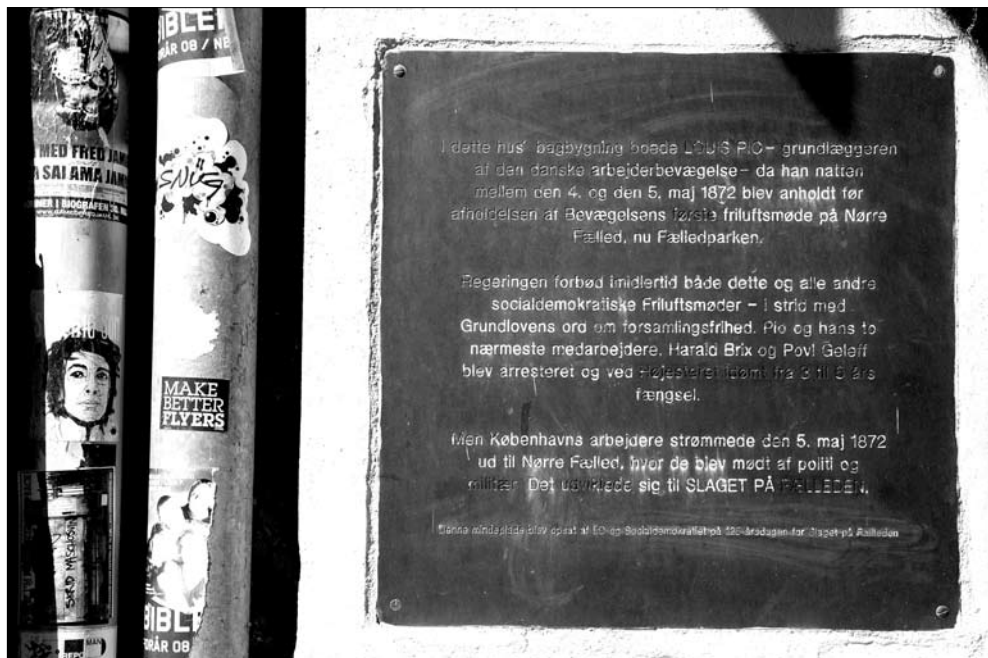
Ud af skolen

Jeg mindes ikke, der var nogen større fest i anledning af, at det var sidste skoledag. Det blev heller ikke aftalt, at vi skulle mødes en gang om året eller noget lignende. Men der var noget vrøvl over, at jeg ikke ville aflevere min karakterbog, som skulle arkiveres på skolen.

Her slutter vi Leif Zieglers barndoms-erindringer. Han har imidlertid overladt os meget mere materiale, som bliver opbevaret i arkivet.

Mindetavlen fortæller: Slaget på Fælled - Louis Pio

Af Sune Hundebøll

Mindetavlen for Louis Pio i Ravnsborggade 21.

Rundt om i byen fortæller mindetavler om tidligere tiders folk og begivenheder. Ofte er det personer som er født, har levet eller er død i et hus, der mindes på en tavle. Andre gange er det bygningens historie, der formidles på husmuren. På huset Ravnsborggade 21 mindes arbejderlederen Louis Pio og Slaget på Fælled. Pladen sidder på nr. 21 fordi Louis Pio boede i baghuset på dette sted i 1872.

Optakt

Louis Pio betragtes som grundlæggeren af den socialdemokratiske arbejderbevægelse. Han var indigneret over de forhold, som arbejderklassen levede under og ønskede at forbedre dem.

I juli 1871 udsendte Louis Pio det første nummer af ugebladet "Socialisten", dog med Harald Brix som officiel udgiver.

Louis Pio (1841-94) arbejderleder, oprindelig løjtnant.

Inden da havde han udsendt to numre af “Socialistiske Blade i tvangfri Hefter” anonymt!

Louis Pio var inspireret af Karl Marx og Internationalen i London, samt den revolutionære opstand og magtovertagelse i Paris 1871. Den danske afdeling af Internationale blev stiftet i oktober 1871 med Louis Pio som stormester. Foreningen var under konstant overvågning af politiet, som havde flere politispioner og betalte stikkere placeret i Internationalen. Politidirektør Vilhelm Crone læste personligt hvert nummer af Socialisten med stor årvågenhed.

Slaget

4. maj 1872 blev Louis Pio arresteret. Det var artiklen “Maalet er fuldt!” der faldt myndighederne for brystet. Han blev idømt seks års forbedringshus for at ville omstyrte det bestående samfund. Poul Geleff og Harald Brix, der også sad i Internationalens ledelse, blev ligeledes arresteret. Ingen af dem kom til at opleve noget møde på Nørre Fælled. Og mødet blev ikke et møde, men et slag.

Den politiske baggrund for mødet var en murerstrejke, der var indledt i april af 12 murersvende og 6-800 arbejdsmænd. De krævede en kortere arbejdsdag! Da strejken tegnede til at ende med nederlag og dermed et prestigetab for den unge arbejderbevægelse, besluttede Internationalens ledelse at indkalde til et stort møde på Nørre Fælled.

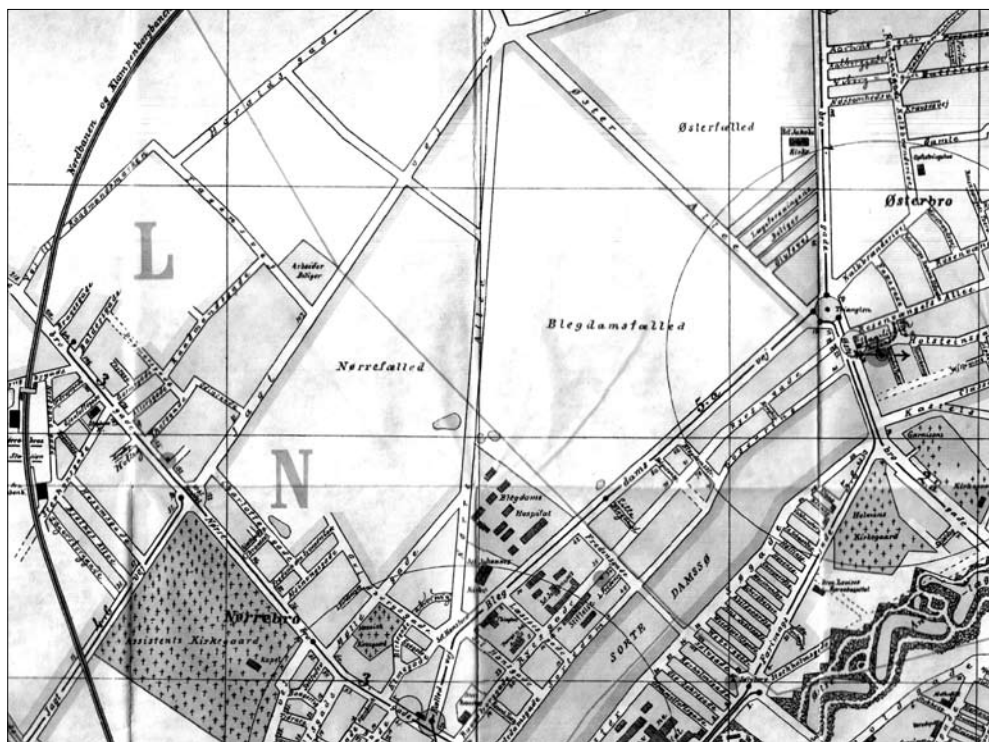
Med artiklen “Maalet er fuldt!” (Trykt i Socialisten, 2. maj 1872) indkaldte Louis Pio til et møde 5. maj 1872 på Nørre Fælled. Heri skrev han blandt andet: “Skal vi da som Lam lade os føre til Kapitalens Slagterbænk? Skal vi taale, at vore Fjender maaske for flere Aar standser vor Fremgang? Nej, det kan Københavns Arbejdere ikke være bekendt! Lad os derfor samle os; Regeringerne plejer jo hvert Øjeblik at holde Revu over de af deres Undersaatter, som de ved første givne Lejlighed vil ofre paa Krigsgalskabens Alter for at tilfredsstille deres Ærgerlighed. Lad os da engang holde Mandtal over alle frie Arbejdere, over Alle, som vil hjælpe os i Kampen mod Kapitalen; vi

vil da faa at kende vor egen Magt og vore Fjenders Svaghed; samlede i tusindvis vil vi stille vore Fordringer og love hverandre at staa Last og Brast indtil Sejren er vor!” (Citat: Danmarkshistorien.dk : Maalet er fuldt!)

Justitsministeren A.F. Krieger og politidirektør Vilhelm Crone mente at teksten var en opfordring til revolution. Vilhelm Crone nedlagde forbud mod mødet. Alligevel tog mange arbejdere og nysgerrige til Fælleden 5 maj. Omkring 30.000 mennesker i alt.

Der var udkommanderet politifolk og gardehusarer til holde folk væk fra området. Politiet var udstationeret på strategiske steder, hvor de skulle forhindre folk i at entrere Nørre Fælled. Det formåede de ikke! Gardehusarerne red rundt på selve Fælleden, hvor de pryglede de mennesker, der trængte ind, med den flade side af deres sabel.

Det mest ambitiøse indtrængningsforsøg kom fra nordøst, altså Østerbroensiden af Nørre Fælled. Jens Engberg beskriver det i sin Pio-biografi: “Farligst for politiet

Udsnit af Waagensens Kort over Kjøbenhavn, 1886. Nørre Fælled ses liggende mellem Charlottesgade, Nørre Alle og Jagtvej.

og soldaterne blev det, da en tusindtallig skare af voksne mænd og kvinder i tætsluttede rækker og lænkede sig sammen arm ved arm trængte ind på Fælledens fra den nordøstlige side. Denne formelige hær af vrede mennesker var ikke til at standse, den havde bragt skærver og sten med sig ud til Fælledens, og med stenkast holdt den husarer og politi på afstand. Den virkede farlig, hæren, fordi den rykkede frem under afsyngelse af Socialisternes march, igen med tryk på omkvædets "Til arbejdet! Liv eller død!" (cit.: Jens Engberg; Til arbejdet! Liv eller død. Gyldendal, 1979. Side 202.)

Det blev ikke sidste gang København oplevede demonstranter, der gik i kæder for at beskytte sig mod ordensmagten med stenkast.

I et brev til Engels skrevet i arresten skriver Louis Pio om forløbet: "Imidlertid udbrød der en Strike mellem Murerne, som jeg naturligvis understøttede af alle Kræfter, mendens Avtoriteterne og Politiet hjalp Mestrene paa alle lovlige og ulovlige Maader. For at faa en Ende herpaa og for at faa alle Arbejdere til at støtte Striken, sammenkaldte jeg i en kraftig Artikel alle Arbejdere til et Møde under aaben Himmel. Men trods vor store "Frihed" blev Mødet forbudt af Politiet. Jeg erklærede derpaa tilligemed mine to Medbestyrere Lørdag Aften d. 4de Maj at jeg alligevel vilde afholde Mødet, hvorpaa vi alle tre Lørdag Nat Kl. 2 arresteredes.

(...)

I det forbudte Møde d. 5te Maj deltog omtrent 20.000 Personer, men de blev adsplittede af Politiet i Forbindelse med Kavalleriet, dog først efter at over 50 Husarer og c. 20 Politibetjente var blevet saarede med Stenkast. Hele Garnisonen, endog Artilleriet, var rykket ud."

Slaget på Fælledens står tilbage som et af de første større opgør mellem magthaverne og arbejderbevægelsen i Danmark. I august 1873 blev Internationalen forbudt.

Pio til USA

I 1874 blev der nedsat en centralbestyrelse, der skulle arbejde hen mod dannelsen af et landsdækkende politisk parti. Arbejdet kulminerede med Gimle-kongressen, hvor der deltog 56 foreninger, der repræsenterede over 6000 medlemmer.

Louis Pio blev løsladt i 1875. Efter Gimle-kongressen følte han sig politisk isoleret og i 1877 nedlagde han sit hverv som formand. Den 23. marts 1877 forlod Louis Pio og Paul Geleff i al hemmelighed Danmark. De var blevet bestukket af politiet, som havde betalt dem godt for at forlade landet. Pengene kom bl.a. fra B&W og Rubens Klædefabrik.

Mindepladens tekst

"I dette hus' bagbygning boede LOUIS PIO - grundlæggeren / af den danske arbejderbevægelse - da han natten / mellem den 4. og den 5. maj 1872 blev

anholdt før / afholdelsen af Bevægelsens første friluftsmøde på Nørre / Fælled, nu Fælledparken. // Regeringen forbød imidlertid både dette og alle andre / socialdemokratiske Friluftsmøder - i strid med / Grundlovens ord om forsamlingsfrihed. Pio og hans to / nærmeste medarbejdere, Harald Brix og Povl Geleff / blev aresteret og ved Højesteret idømt fra 3 til 5 års / fængsel. // Men Københavns arbejdere strømmede den 5. maj 1872 / ud til Nørre Fælled, hvor de blev mødt af politi og / militær. Det udviklede sig til SLAGET PÅ FÆLLEDEN. // Denne mindeplade blev opsat af LO og Socialdemokratiet på 125 årsdagen for Slaget på Fælleden”

Tyveri

Et år efter at pladen blev opsat, forsvandt den. Jyllands-Posten berettede følgende: “Mindeplade afleveret. KØBENHAVN. Søndag morgen dukkede en forsvundet mindeplade for grundlæggeren af den

danske arbejderbevægelse Louis Pio op igen. Mindepladen blev fundet i en plasticpose uden for politiets station 3 på Borups Allé i København. Mindepladen var opsat i porten til baggården til Ravnborggade 21 på Nørrebro i København, hvor Pio boede. Den blev sat op den 4. maj sidste år på 125 års dagen for Slaget på Fælleden.” (Jyllands-Posten. 5.1. 1998. 1. sektion, side 2.)

Mindepladen var forsvundet i juledagene og LO havde meldt tyveriet til politiet. Det lykkedes aldrig at finde frem til mindepladetyvene.

Til de særligt interesserede kan det oplyses, at der også findes en mindeplade for Louis Pio i Indre By. Den sidder på ejendommen Lille Kirkestræde 1 og erindrer om, at Louis Pio talte til folkemængden i dette hus aftenen før Slaget på Fælleden.

Mindetavlen på ejendommen Lille Kirkestræde 1 i Indre By.

”Den gjør et stort spektakel”

Af Flemming Bjerg Andersen

Den første bil i Danmark fra 1886 blev lavet af Hans Urban Johansen (oldefar til skuespillerinden Jytte Abildstrøm) i baggården til Nørrebrogade 38. Den står nu på Teknisk Museum i Helsingør og kaldes Hammelvognen efter værkstedets mester Albert F. Hammel.

”Det var et stort Øjeblik. Farten var lig Hestesporvognens, og jeg klemte tap-pert med Klokken. Vi havde den Ære at møde Kong Christian IX til hest og måtte dreje af, ned i en Grøft, så smal var Pladsen, og Kongen så meget forbavset efter os.

Naa, op af Grøften kom vi og mødte senere en Bondemand med sin Vogn. Hesten var lige ved at få Ligfald ved synet af vor Vogn, men Bonden holdt an, drejede Hesten med Front mod Bilen, idet han sagde: Stå stille - og væn dig til Fremtidens Køretøj. Han må have været en fremsynet Mand.”

Sådan beretter den ene af ophavsmændene til den første danske automobil, smeden Hans Urban Johansen, om premieren på det i alle henseender bemærkelsesværdige køretøj. Køreturen foregik med start fra Nørrebrogade 38 i København, hvor maskinfabrikant Albert F. Hammel, der var den anden store danske pioner bag vognen, havde værksted. Efter ham fik køretøjet sit navn: Hammelvognen.

Det var en åben, grønmalet jagtvogn med højt forstykke og fire høje hjul.

Til samtidens store forundring styrede chaufføren ved hjælp af et lille håndhjul, der var forsynet med en stor messingklokke til advarende klemten. Rattet var modsat drejende, så når chaufføren drejede håndhjulet til venstre, kørte vognen til højre.

Og det foregik langt fra lydløst. Den næsten ét ton tunge vogn blev drevet af en eksplosionsmotor, der spruttede og hvæsende faretruende.

”Den gjør et stort spektakel”, lyder et af de karakteristiske vidneudsagn fra samtiden, fra 1880’ernes København. Og den nærmere tidsangivelse skal tages med forbehold. I det citerede dagbladsinterview med Hans Urban Johansen fra 1925, hvor han var 73 år gammel, refereres til foråret 1889 som tidspunktet for den første køretur. Andre kilder nævner 1886, 1887 eller 1888. Men uanset den mere præcise datering er køreturen en bedrift. Den fandt sted næsten samtidig med, at de første automobiler rullede ud på de tyske veje i 1885.

Det skyldes først og fremmest ophavsmændenes tætte kontakt til udviklingen i Tyskland, og deres dybe indsigt i de

*En stolt Hans Urban Johansen bag rattet på Hammelvognen i baggården til Nørrebrogade 38. Bemærk advarselklokken på rattet.
(Foto: Danmarks Tekniske Museum).*

teknologiske nyskabelser, teknikere og ingeniører verden over havde tumlet med siden midten af århundredet.

Dampmaskinen udvikles

Dengang skabtes nemlig forudsætningerne for de første automobiler. Ingen af dem havde direkte med biler at gøre, men derimod spillede videreudviklingen af dampmaskinen en stor rolle. Længe havde det været klart, at dampmaskinen,

som man kendte den: med fyrsted, kedel, cylinder og kondensator, var både for stor, for tung og for dyr. Den fordrede stordrift og placerede den lille håndværker ude på et sidespor. Han stillede krav om en kraftmaskine, der opfyldte hans, mere beskedne, men påtrængende behov.

Samtidig var man blevet klar over, at de eksisterende dampmaskiner kun kunne præstere et arbejde, der svarede til omkring en tidendedel af energiindholdet i

det brændsel, de blev tilført. Der blev derfor arbejdet på højtryk for at finde bedre løsninger, blandt andet eksperimenterede mange med at lade forbrændingen ske inde i selve arbejdscylindren.

Et tredje afgørende forhold var, at gasindustrien ekspanderede. Ledningsnet blev lagt ind i storbyerne med det formål at levere gas til gadelygter og gaslys i husene. Her var et bud på den nye tids brændsel. Og den nye tids motor: en gasmotor.

I 1860 lykkedes det franskmændene Jean Lenoir at konstruere den første fungerende gasmotor. Den blev fremstillet i nogle hundrede eksemplarer, men dens udnyttelsesgrad var ikke meget bedre end dampmaskinens. Først med tyskeren Nicolaus August Ottos gasmotor fra 1866 begyndte det at ligne noget. Der blev fremstillet flere tusinde eksemplarer, der fungerede tilfredsstillende, men alle var de kun egnede til stationære formål. De vejede stadigvæk for meget, og de kørte på gas.

Skulle man ud at køre på landeveje, måtte motoren være mere kompakt, og der måtte findes et flydende brændstof. Løsningen kom i 1885/86, og den blev leveret af to af Ottos tidligere medarbejdere, Wilhelm Maybach og Gottlieb Daimler. De havde udviklet en karburator, der kunne forstøve benzin i en luftstrøm og dermed skabe en gasblanding for en forbrændingsmotor. Denne kompakte motor blev i 1885 lagt ned i verdens første benzindrevne motorcykel.

Samme år blev billedet gjort komplet af en anden tysker, Karl Benz, da han

præsenterede et benzindrevet, firhjulet køretøj.

På valsen i Tyskland

Med placeringen af tyngdepunktet i udviklingen af gas- og benzinmotoren i Tyskland er en god del af baggrunden for Hammelvognens tidlige opdukken i automobilets historie forklaret. For som så mange andre håndværkere var dens ophavsmand, smeden, opfinderen og senere også maskinfabrikanten Hans Urban Johansen, på valsen i Tyskland i sine unge år. Og herfra beretter han om at have sat sig ind i mekanikken i de nye stationære motorer, som man eksperimenterede med, og som brugte "Gasolin" eller benzin som brændstof.

Hjemme igen på Fyn eksperimenterede Hans Urban Johansen med held selv med gasolinmotorer. Blandt andet udviklede han en karburator, som hans arbejdsgiver Albert F. Hammel senere udtog eneretsbevilling på.

Hans Urban Johansen var født i 1851, og det er formentlig omkring tyveårsalderen, at han drog på valsen. En enkel kilde angiver, at han i 1872 var tilbage i Danmark og var blevet ansat hos Hammel i København.

Ligesom Johansen havde hans arbejdsgiver, maskinfabrikant Albert F. Hammel, hentet inspiration fra Tyskland. Selv var han af tysk afstamning - hans forældre tilhørte den tyske menighed i København - og hans uddannelse bragte ham flere gange til Tyskland og Schweiz. Her har han allerede i 1860'erne kunnet

stifte bekendtskab med forsøgene på at konstruerer motorer, der var mindre end dampmaskiner, ja faktisk så små, at de kunne placeres i køretøjer.

34 år gammel etablerede Hammel sig i København, fra 1881 benævnedes han maskinfabrikant. I 1882 forelå hans første ansøgning om anerkendelse af en gasmotor. Den blev præsenteret på den store udstilling i København i 1888 og fik både diplom og medalje. Han søgte desuden blandt andet anerkendelse af en gasregulator i 1886 og et eksplosions- og igangsætningsapparat for gasmotorer i 1887.

I samme periode blev Hammel Vognen konstrueret. Med dens sælsomme, men geniale eksplosionsmotor, der primært bestod af to vandretliggende cylindre spændt op på et stativ, hvortil også krumtap og knastaksel var fæstnet. En stor del af motoren arbejdede i fri luft.

Uanset det præcise tidspunkt for Hammel vognens konstruktion, er det sikkert, at den har været anvendt som køretøj for maskinfabrikant Hammel, der med Johansen som chauffør har ladet sig transportere rundt i København ved flere lejligheder.

Ind i glemslen og ud igen

Mens Albert F. Hammel fremstår som den målrettede, mest forretningsmæssige af de to, betegner kilderne Hans Urban Johansen som ”en virkelig opfinder”, snild på fingrene og hele tiden i gang med noget nyt. Hvem af dem, der skal tillægges den største ære for udviklin-

gen af Hammel Vognen får stå hen i det uvisse – sandsynligt er det, at de har kunnet supplere hinanden i en række henseender. Men måske har Johansens poetiske opfindernatur været med til at præge Hammel Vognens skæbne – dens diskrete liv i næsten en menneskealder.

Da køretøjet nu var lavet, var det ikke sjovt længere. Sådant kunne opfindertankegangen have lydt, for fra 1892 rapporteres vognen at være placeret under et halvtag i værkstedets gård. Børnene, og dem var der mange af – Johansen havde otte selv, legede lidt respektløst, men sikkert med Johansens billigelse i den.

Samtiden syntes også at have glemt bilen, og fra 1892 sænkede glemslens mørke sig over bilen. Først da Kongelig Dansk Automobil Klub skulle fejre 25 års jubilæum i 1926 blev Hammelvognen fundet frem, shinet nødtørftigt op og udstillet i Industriforeningen. Efter jubilæet blev vognen skænket til Danmarks Tekniske Museum, men her tillod økonomi og pladsforhold ikke, at man gik i gang med en restaurering, så bilen røg på magasin og ud i glemslen igen.

Først et kvart århundrede senere, da K.D.A. K i 1951 igen skulle holde jubilæum, kom Hammelvognen frem fra gemmerne og denne gang blev der gjort mere for den efterhånden temmelig forsømte vogn. Den blev sat i stand af teknikere og mekanikere hos firmaet F. Bülow & Co., der havde påtaget sig opgaven at gøre klenodiet køreklar.

Og køreklar blev Hammelvognen. I dagene fra den 10. til den 13. juli 1952 blev

den startet på Kunstnerplænen i Tivoli, hvor den kørte rundt og noget støjende bedrog til idyllen på de gamle gange.

Men dermed var eventyret ikke forbi. Trods 50 års inaktivt ophold under halvtag og i magasiner var der stadig gå-på-mod i den gamle vogn. Tilstrækkeligt med livsmod til, at den i 1954 deltog i og gennemførte det berømte veteranbil-rally London-Brighton.

Vognens Indian Summer

Hammelvognen blev tilmeldt løbet som årgang 1887, og dermed blev den ældste deltagende vogn. Og den gennemførte den strabadserende tur fra London til Brighton, 90,9 km, på 12 timer og 47 minutter. Det svarer til en gennemsnits-hastighed på 7,1 km i timen.

Med på turen var kontorchef Vagn Loft fra K.D.A.K. og mekaniker Finn Jahn- sen, der for firmaet Bülow & Co. havde forestået den vanskelige restaurering af det, der i 1951 mest af alt lignede en skrotbunke. Fra den atmosfærefyldte tur i Sydengland med Hammel vognen beret- tede Vagn Loft bagefter om blandt andet motorstop på Brixton Hill, vanskelige påfyldninger af vandtanken og den drøje skubben op ad bakke ved Reigate:

”På et tidspunkt, hvor vi troede, vi skulle til at dø, var det imidlertid som om vognen fløj af sted. En servicestation havde sendt sit samlede personale ud, og de havde overtaget skubbejobbet i en hånd vending.”.

Ned ad bakken kom Hammel Vognen på frihjul, og Vagn Loft kunne berette, at vognen nu nåede op på ”den halsbrækkende hastighed af 35 km i timen”. Mod aften måtte chaufførerne tænde stearinlysene i forlygten og petroleums- vægen i baglygten, og klokken 8.27 p. m. passerede vognen målstregen i Brighton. Dens startnummer var et, den ankom som nummer sjok af de 223 deltagende biler, men den blev hyldet som en vinder. Hammel Vognens gennemførelse af løbet udløste en særmelding hos B.B.C., der afbrød en radioavis for at oplyse om den danske vogns ankomst,

Efter sin historiske deltagelse i London-Brighton løbet vendte Hammelvognen hjem til Danmarks Tekniske Museum i Helsingør.

Og den kan skam stadigvæk køre. Som et af museets ”bedste stykker” bliver den lejlighedsvis sat i bevægelse. I vognens hjørne af museet kan man se plancher og billeder, der fortæller den særprægede historie om Hammelvognen.

En historiefabrik

Af Morten Bencke

Lørdag den 5. september 2009 var der både regn og sol i Nørrebroparken, der dannede rammerne for den 9. udgave af Nørrebro Kulturelle Markedsdage. På plænen var der traditionen tro fyldt op af gøgl og musik, fadøl og fritter, politik og Jesus og meget mere. De mange kulturelle boder, der i dagens anledning var stillet op, stod spredt omkring i det grønne område, der gjorde sig til som scenevant og hjertevarm kulisse for en lokal og folkelig feste.

Midt i denne herlighed, tæt på folkefestens mylder, blev der i ly for storscenens larmende højtalere afholdt en mindre åbningsreception. Inde i og tæt omkring en kasselignende vogn, der for nogen måske mest af alt mindede om en byggekollage på hjul, blev *En historiefabrik* åbnet for første gang. *En historiefabrik* er siden blevet betegnet som en samtidshistorisk udstilling, der handlede om hverdagslivet i al almindelighed på Nørrebro. Under receptionen kunne man blandt andet nyde

lidt smørrebrød med humus, vrikke med fødderne til tonerne af frisk hornmusik af ældre dato og gå på opdagelse i foto-projektet 'et sted af historisk interesse?'. Udstillingen var efter den velbesøgte åbningsreception på spring og på hjul omkring i Nørrebros gader og stræder frem til 29. januar 2010. Finalen på hele udstillingen, blev afviklet som en samlet gruppeudstilling, indrettet i et midlertidigt galleri i Nørrebrogade 58.

En historiefabrik

Formelt set var *En historiefabrik* en gruppeudstilling med syv lokale kunstnere, der alle var blevet bedt om at fortælle deres historier om livet på Nørrebro.

Udstillingen fungerede som et laboratorium for en række undersøgelser af, hvordan man gennem aktivt kommunikerende situationer kan skabe nye og andre historiske virkeligheder, end dem der ofte fylder det offentlige rum. Medieoffentlighedens opmærksomhed på Nørrebro, har gennem længere tid haft rettet pennen og kameraets linse mod bandekriminalitet, ghettodannelser, vanvittige cafe-latte priser og integrationsproblemer. Hvis man, som undertegnede, bor midt på Nørrebro, er det ikke usædvanligt at opleve, at ens hjemstavn fra tid til anden ringer, med en spørgende bekymret stemme, om man nu mærker noget til krigen, børnepasningsproblemerne og alle de blodtørstige kamphunde.

En historiefabrik kan opfattes som en kunstnerisk reaktion på nødvendigheden af, at give luft og plads til hidtil uopdagede og uføtalte historier om Nørrebro.

For en god ordens skyld, synes jeg det er på sin plads at give en kort præsentation af de deltagende kunstnere og projekter:

Elisabeth Kiss havde med *MunterMad?* præsenteret syv udtryksfulde anmeldelser af lokale restauranter på Nørrebro.

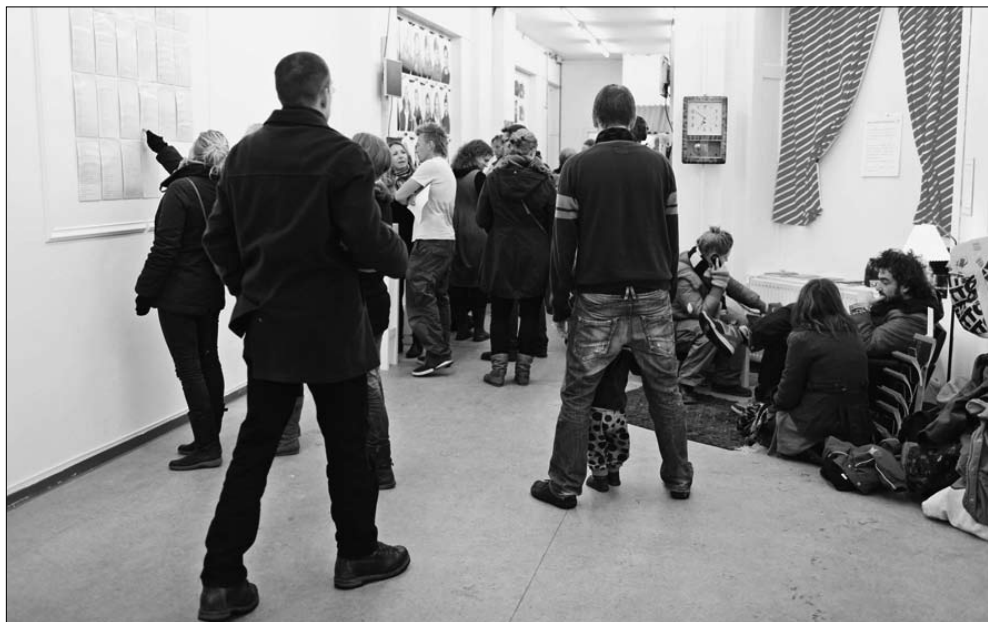
Med *2200HaHaHa* fortalte WELIVE-HERE en ærlig historie om humorens relative karakter. *Arbejdsfællesskabet Hurraaa* satte Nørrebros hverdagsliv på ord og tale, og inviterede Nørrebros borgere til at åbne deres hjerter i *Nørrebrodagbog*.

Hanne Hvattum brugte også det skrevne ord til at nærme sig, en kendt succesindikator i mange menneskers hverdagsliv - *Lykkebogen* fortæller om hvornår tilfældigt udvalgte mennesker føler sig lykkelige.

10 til Nørrebro var en undersøgelse velført af Overgang, der meget spørgende ville vide, hvor godt Nørrebro egentlig kender sig selv.

Med *Trafikundersøgelsen* i Blågårdsgade, lykkedes det Hurraaa med lidt saftvand, risengrød og noget papir, at få tegnet endeløse serier af personbeskrivelser og cykelruter på og omkring Blågårdsgade.

P. Vedel filmede en grundig, nuanceret og overraskende beskrivelse af fænomenet *FOLKETS BRO*.

BRAVOCHARLIE lod med *NØRREBRONOTAT* en serie hverdagsituationer kondensere til åbne og rene blik på særlige øjeblikke.

Morten Bencke lod *En historiefabrik* ske, lavede en film om aftensmad, skabte et mindesmærke for den sidste grav på Runddelen, viste gerne sin samling Nettoboner frem, satte flashbilleder på forskellige hverdagsrytmer i tre pensionerede hjem og han forevige de fortællende forfatterstemmer på Nørrebro.

Når jeg har fortalt, at jeg har arbejdet med Nørrebros lokalhistorie, har mange troet at jeg lavede sådan noget brunt noget med at indsamle forvrængede erindringer om byens historier, forsynet med bløde billeder af gamle dage. Jeg tror mange mennesker kender forestillingen om, at

lokalhistorie nok er noget, der ligner et mindre arrangement af arkivkasser gemt langt væk i et ydmygt kælderlokale - evigheder fra byens puls. Men det er heldigvis ikke alle lokalarkivers reelle virkelighed. Jeg kunne dog godt tænke mig at opleve lokalhistorie, som noget der var mere synlig og levende i det offentlige rum, med personlige fortællinger om menneskelige relationer.

En af mine motivationer for at gøre udstillingen *En historiefabrik* til en realitet, var netop at forankre historie i min egen samtid som et levende fænomen i de nærmiljøer, som jeg selv lever i og omkring på Nørrebro. Jeg ønskede med udstillingen at undersøge hvordan historie kan forstås og bruges som andet end bare det at fortolke og gengive fortidens

efterladenskaber. Mit håb er, at En historiefabrik har været med til få publikum til at reflektere over, hvad det vil sige, at mennesket i sig selv er historie.

Et historiebegreb

Arbejdet med *En historiefabrik* har fungeret som en del af et specialeprojekt ved Københavns Universitet. *En historiefabrik* er vokset af en måde at forstå og arbejde med historie på, der søger at finde grænsen for vores forståelse af, hvordan historie virker som et særligt kendetegn ved menneskets levende liv.

Historie handler ikke kun om gamle dage, og historie er bestemt ikke kun et foretagende, der berettiges af den evige hymne om, at vi gennem vores fortidsfortolkninger skal mobilisere en forståelse

af vores egen samtid, for derfra at kunne gribe og begribe den ukendte fremtid. Langt fra.

Historie er det levende liv, øjeblikket, vores væren i verden. Historie er altid tilstede, hvor der er mennesker. Historie er betinget af, at mennesker er levende, og historie sker fordi mennesket er historie. Lige netop det, at historie kan forstås som et 'noget' der hele tiden foregår, så jeg gerne mere af inden for det lokalhistoriske arbejdsfelt. *En historiefabrik* kan derfor opfattes som et forsøg på at levedegøre den lokale samtidshistorie.

Det historiebegreb som jeg har forsøgt at indkredse, tager afsæt i en narrativ forståelse af historie – det at fortælle historie - hvor det narrative virker som

kære nørrebro!
jeg tænker meget på dig.
hvordan mon du har det
for tiden? hvad tænker du på?

kære nørrebro!
jeg tænker meget på dig.
hvordan mon du har det
for tiden? hvad tænker
du på?

www.nørrebrodagbog.dk

et særligt kendetegn ved selve den levende historie; at menneskelivet og samfundslivet udgøres af en mangfoldighed af levende historier, og den narrative fremstillingsform er den bedst egnede udtryksform, når de levende historier skal beskrives og forstås. Jeg mener derfor, at det giver god mening at sige, at mennesket bruger historiefortælling som et socialt og kognitivt redskab til at finde sammenhænge, etablere relationer og skabe mening i livet. Min måde at forstå og bruge historie som begreb på, er altså en uløselig forbindelse mellem historie som et narrativt kendetegn ved menneskets måde at skabe mening i verden på og historie, som det at skabe relationer og sætte ting i forbindelse med hinanden.

Men i lyset heraf, hvor er det lige at Nørrebros historie befinder sig i vores egen tid? Jeg mener, at historie er tilstede dér hvor der lever mennesker, dér hvor tanker fødes, bliver til ord og kommer til verden gennem handlinger. Jeg opfatter Nørrebros samtidshistorier som en mangfoldighed af levende historier, der som et organisk fletværk af individuelle livsbaner, konstant søger at sætte nye grænser for vores måde at begribe tilværelsen. For mig at se, er Nørrebros samtidshistorier livet i al almindelighed, et uendeligt hav af livshistorier, der lever og ånder i byens rum.

Hverdagslivet

Nørrebrodagbog er et eksempel fra *En historiefabrik*, der illustrerer hvordan

historiefortælling som samtidig byrumsfænomen, kan bidrage med serier af unikke, sporadiske og flygtige historier om hverdagslivet på Nørrebro.

Arbejdsfællesskabet Hurraaa inviterede Nørrebro til at skrive en fælles dagbog - *Nørrebrodagbog* – der bestod af fem installationer, placeret rundt om i Nørrebros gader, pladser og parker. *Nørrebrodagbog* var drømmen om at Nørrebro kunne komme til at lære sig selv bedre at kende, og ønskede at indfange forbi-passerendes tanker om tilværelsen.

Nørrebrodagbog er en detaljemættet fortælling om cykelture langs Sortedamsdossieringen i regnvejr, friskbagte croissanter, selvmordsdepressioner, arbejdsløshed, poesiens frihed og ordets magt, fødselsdagsgaveønsker, lektielæsning med veninderne og kærestesorger:

” Har oplevet den totale fryd, glæde, kærlighed. Det smukkeste i mit liv. Har oplevet at det sluttede og at jeg skulle tage afsked. Den totale smerte, afmagt og sorg. Har oplevet at jeg er kommet ovenpå igen. Jeg elsker mig.” (*Nørrebrodagbog*).

Den formodentligt unge ukendte dagbogsskribent har på ganske få linjer fanget en følelse, sat den på sproglig formel, gjort den fri af tankens bånd og delt den med sin omverden; en mikrohistorie om et brud, et overgangsfænomen og om oplevelsen af at overleve sig selv. Der er

mange detaljer, der forbliver hemmeligholdte for os i denne korte historie. Men det vil for de fleste af os være muligt relatere til de følelser, der kommer til udtryk. Om historien efterlader nogen højere grad af lokal forankring, identitetsfølelse eller relation i situationen er for så vidt underordnet. Det væsentlige er, at *Nørrebrodagbog* som en del af *En historiefabrik*, har været med til at skabe et særligt ånderum for en anden måde at fortælle historier på om Nørrebro.

Som en svampevækst af små hverdagsrelationer, dukkede *En historiefabrik* op i et vilkårligt mønster rundt om i Nørrebros gadebillede. Tanken med den meget sporadiske udstillingsform var, at følge

Nørrebros naturlige rytme af uforudsigelighed og fraværende genkendelighed for at spire en umiddelbar nysgerrighed hos gadens publikum.

Hvad er der siden blevet af alle historierne, og hvor kan de findes? Alle film, billeder, skriv og fortællinger fra *En historiefabrik* er pakket og samlet i arkivet *PROTOKOL*, der som en selvstændig materialesamling er blevet overdraget til Nørrebro Lokalhistoriske Arkiv ultimo 2010.

Alle værker fra *En historiefabrik* kan rekvireres ved henvendelse til Nørrebro Lokalhistoriske Forening og Arkiv.